

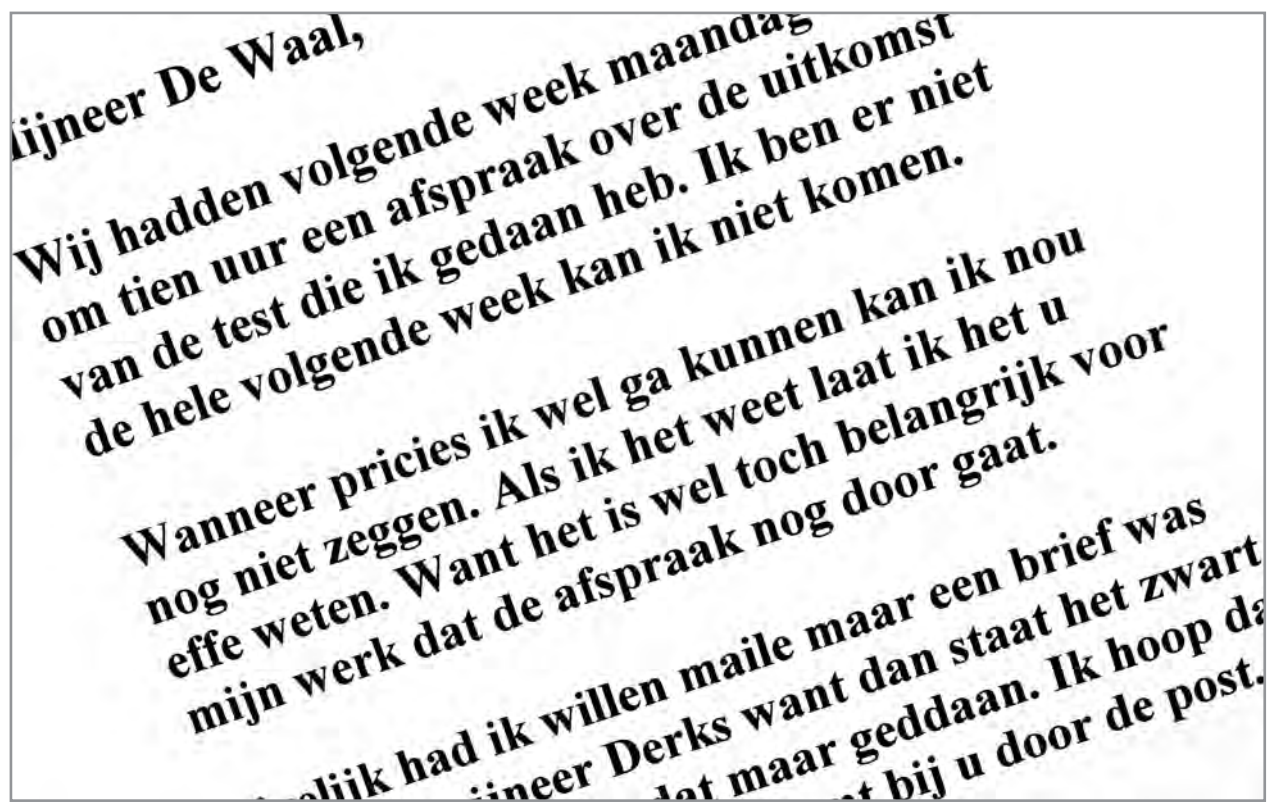
Nederlands in het mbo

Mbo-student strandt op Nederlands kopte *de Volkskrant* op 20 februari dit jaar, waarna gesteld werd dat een op de drie mbo-studenten strandt op taal. Een dag later was er een artikel met de kop 'Pienter tot en met, maar taalgevoel ho maar'. Het probleem is dus niet dat de mbo-student steeds dommer wordt: het heeft echt met taal te maken. En wie denkt dat het hier alleen maar gaat om foute spelling van d's en t's zal schrikken. Steeds meer studenten weten niet hoe ze een zin op papier moeten krijgen.

Ella Bohnenn*

Wat is er aan de hand met de taal van de mbo-student? Laat het duidelijk zijn: dé mbo-student bestaat niet. Bovendien wordt er geen onderzoek gedaan in Nederland naar de ontwikkeling van de taalvaardigheid of woordenschat van de totale bevolking. Toch worden door de mbo-docenten veranderingen opgemerkt die zeker bijdragen aan het taalprobleem op de mbo's:

- De leerlingpopulatie van het mbo verandert. Er komen steeds meer leerlingen op het mbo die thuis en met vrienden geen Nederlands spreken. En er komen steeds meer leerlingen van het vmbo, terwijl eerder de leerlingen kwamen na het behalen van de mavo of afvallers waren van de havo. Bij beide groepen wordt een 'gat' geconstateerd tussen het door de opleiding verwachte taalniveau van de studenten en het taalniveau dat zij daadwerkelijk hebben.

- De invloed van de nieuwe media op het taalgedrag van de studenten is groot. De leesstrategieën die zij gebruiken zijn aangepast aan de maat van een beeldscherm (zij lezen in blokken) ze maken onaffe zinnen, gebruiken chat-taal en sms-taal in formele teksten, zij korten te pas en te onpas af, kunnen zich niet lang concentreren en als ze iets ze niet snappen dan 'zappen' ze het weg. De schrijftaal van de leerlingen is razendsnel geëvolueerd: van 'even' (standaardtaal), via 'effe' (spreektaal) tot 'ff' (sms-taal).
- De studenten lezen veel minder en vinden teksten al snel te moeilijk om te lezen. Terwijl vroeger artikelen van *de Volkskrant* gebruikt konden worden, kunnen de leerlingen nu net de artikelen van het *Algemeen Dagblad* aan. Ook hun woordenschat wordt steeds beperkter.

De conclusie van de docenten is dan ook dat er meer taalzwakke leerlingen zijn dan ooit tevoren, dat de problemen in de opleidingen op niveau 1 en 2 het grootst zijn en dat de schooltaal steeds verder af komt te staan van de taal die de studenten dagelijks gebruiken. Zij doen hun best om deze kloof te dichten.

Aanpak

De oplossingen die men zoekt voor de hierboven geschetste problemen zijn verschillend en worden mede bepaald door de ontwikkelingen die een sector of een hele school heeft doorgemaakt en de ontwikkelingen die

men bewust in gang heeft gezet. Er kan een onderscheid gemaakt worden tussen drie verschillende aanpakken:

- extra lessen/uren voor leerlingen met taalachterstand;
- het voeren van een taalbeleid waarin alle docenten een taak krijgen in het verhogen van de taalvaardigheid;
- het vak een duidelijke en herkenbare plaats geven in de onderwijsvernieuwing.

Extra uren

Op het da Vinci College in Dordrecht, sector economie heeft men gekozen voor extra uren voor leerlingen met een taalachterstand. Twee leerlingen van Pim Wolsink, docent Nederlands in deze sector, hebben tijdens de stage van hun werkgever te horen gekregen dat zij geen correspondentie mogen voeren. Het lukt hen niet om een situatie schriftelijk goed uit te leggen. Zij kunnen niet aangeven of de situatie al gebeurd is, vandaag gebeurt, of nog moet gebeuren. Pim Wolsink: 'Ze hebben geen basis op het gebied van Nederlands. Ze kunnen de werkwoorden niet vervoegen. Ze weten niet wat verleden tijd is, tegenwoordige tijd, of wat een persoonsvorm is. Ze weten niet wanneer je wat gebruikt. Dat hebben zij zich in de vooropleiding niet eigen gemaakt. Wij moeten ervoor zorgen dat ze het wel leren. Een Nederlander werkzaam in de sector handel en economie moet talig goed zijn.'

Kees van der Zwart, werkzaam in de opleidingen secretariael/commercieel van hetzelfde Da Vinci

College, is onder andere bezig met projectonderwijs. Naast klassikale uren wordt er gewerkt aan geïntegreerde projecten. Daar spelen ook andere taalvaardigheden een rol, als luisteren, overleggen, conflicten beheersen. Ook hij constateert dat er bij veel leerlingen een basis ontbreekt: 'Waar we altijd op vastlopen is de schriftelijke taal. De kennis ontbreekt. Veel leerlingen willen wel snel hun diploma halen, maar denken hier erg makkelijk over en soms ontbreekt de wil om de benodigde inspanningen te leveren. De toetsen die we vijf jaar geleden gaven, kunnen de leerlingen van nu echt niet meer aan. Het gevaar van het projectonderwijs is dat de besten van een groep het project dragen, terwijl de anderen meeliften.'

De docenten in de sector Economie willen de talen meer aandacht geven, dus meer uren hieraan besteden. De extra uren voor Nederlands zouden besteed kunnen worden aan lezen en schrijven, zodat de tijd die nu besteed wordt aan presenteren, contacten leggen en contacten onderhouden dezelfde kan blijven. De eerste stappen zijn inmiddels gezet. Speciaal voor de richting secretariael/commercieel is een remedial teacher ingezet. Er is een moderne-vreemdetalencentrum ingericht waar verder geoefend kan worden.

Taalbeleid

Op het Regionaal Opleidingen Centrum Utrecht is de keuze gemaakt voor het voeren van taalbeleid in de verschillende sectoren. Taalbeleid is de term die wordt gebruikt voor het geheel aan maatregelen om de taalvaardigheid van de leerlingen te vergroten en het onderwijs toegankelijker te maken. Er is sprake van een ROC-brede visie, een ROC-breed beleid, waarin de verschillende units hun eigen accenten aanbrengen.

Het mbo biedt beroepsopleidingen aan op vier verschillende niveaus. Opleidingen op niveau 1, het laagste niveau, zijn drempelloos en leiden op voor functies op assistent-niveau. De primaire opleiding, niveau 2, leidt op tot basisberoepsbeoefenaar. De ROC's, waar de mbo's deel van uitmaken, én het Ministerie van OC&W streven ernaar om zoveel mogelijk leerlingen met een diploma op dit niveau, Start 1 kwalificatie genoemd, de school te laten verlaten. Zij hebben dan zeker toegang tot de arbeidsmarkt. Niveau 3 is de vakopleiding, de toegang hiervoor was vroeger mavo (C of D) of lbo (C of D). Een opleiding op dit niveau leidt op tot een diploma 'Start 2 kwalificatie'. En niveau 4 leidt op tot specialisten en middenkaderfuncties.

Rita Rutten, beleidsmedewerker van ROC Utrecht, zegt hierover: 'Alle docenten hebben te maken met Nederlands, als voertaal, als taal die het onderwijs meer of minder toegankelijk maakt. De docent maakt voortdurend gebruik van taal tijdens de lessen, bij instructies. Weinig gerichte aandacht voor taal in de lessen is een belangrijke oorzaak van uitval. Een belangrijk aspect van de professionaliteit van docenten is dan ook in hoeverre zij aandacht besteden aan taal. Bewustwording en scholing van alle docenten op dit terrein zien wij als de enige mogelijkheid om de taalvaardigheid van de leerlingen gunstig te beïnvloeden. Dat heeft bij ons prioriteit.'

De boodschap is duidelijk: alle docenten moeten gevoeliger worden voor de talige aspecten van hun eigen lessen. De docent kan er niet zonder meer van uitgaan dat de leerlingen wel weten wat hij bedoelt als hij iets uitlegt of dat ze begrijpen wat er in het lesmateriaal staat. Hij moet voortdurend checken of de leerlingen de tekst of uitleg ook echt begrijpen en de gebruikte woorden kennen.

In de aandacht voor taal staan de taalvaardigheidseisen van het toekomstige beroep centraal: wat voor taal heeft de leerling in een bepaald beroep nodig. De beroepspraktijk is leidraad voor de taalvaardigheidsontwikkeling. Eindtermen van de beroepspraktijkvorming worden vertaald naar relevante taalhandelingen en bijpassende taalniveaus. In de omslag naar competentiegericht onderwijs zullen vakdocenten de vaardigheid om deze vertaalslag te kunnen maken, moeten ontwikkelen; voor de meesten een hele omslag.

Ze kunnen daarbij worden ondersteund door taaldocenten. Ook samenwerking met Educatie, een andere poot van het ROC, gericht op onderwijs aan (voor het merendeel laagopgeleide) volwassenen kan veel opleveren. Want de taaldocenten in Educatie zijn gewend om met deelnemers met een laag taalniveau te werken en zijn zeer creatief in het 'vertalen' van de taal die geleerd moet worden naar functioneringsgebieden en functioneringsniveaus.

Onderwijsvernieuwing

Annelies Kappers, coördinator taalbeleid en taalmedewerker in het project MTS+ van het ROC van Amsterdam, ziet competentiegericht werken als dé kans voor het integreren en grondig vernieuwen van het taalonderwijs en dé manier om deelnemers kansen te geven op een betere taalvaardigheidsontwikkeling. Het MTS+-project is een project waar verschillende ROC's aan meedoen. Het is een project waarin de onderwijskundige vernieuwing van het technisch onderwijs vorm krijgt, gericht op

een betere aansluiting tussen school en beroep. Sleutelwoorden zijn onder andere contextrijk, competentiegericht en werken met prestaties.

In dit onderwijsmodel werken leerlingen aan prestaties, concrete en realistische opdrachten die direct uit de beroepssituaties zijn af te leiden. Het leren betreft zowel het resultaat, als het proces. En juist die procesmatige kant doet een groot beroep op taalvaardigheden als verslaglegging van het leerproces, het plannen van de werkzaamheden, het overleggen met elkaar. Deze vaardigheden zijn geïntegreerd in het werken met de prestaties.

De taalproblemen waar leerlingen op stuiten worden direct door de begeleidend docent gesignaleerd en komen aan de orde in de zogenaamde 'stamgroepen', waarin themavakken worden aangeboden, die ondersteuning bieden voor het werken met prestaties. Soms worden deze themavakken ook in de vorm van miniprestaties uitgewerkt. Daarnaast werken leerlingen individueel en zelfstandig met computerprogramma's om tekorten op het gebied van grammatica en spelling weg te werken.

Het onderwijs bij MTS+ is zo ingericht, dat er een groot beroep wordt gedaan op de taalvaardigheid van leerlingen. Taal moet dus een wezenlijk onderdeel zijn van de opleiding. Nog niet alle docenten zijn zich hiervan bewust of kunnen hiermee omgaan. Ook aan hen worden steeds meer 'talige' eisen gesteld: zij moeten zich bewust worden van de taalcompetenties die nodig zijn voor het leren van het beroep en instrumenten aangereikt krijgen om leerlingen feedback te geven. Daarnaast zou er een leerlijn Nederlands voor de opleidingen mbo-techniek moeten worden ontwikkeld gekoppeld aan competentiegericht leren, zodat de verbetering van de taalvaardigheid van de leerlingen nog meer kans krijgt.

Tot slot

De drie beschreven aanpakken zijn verschillende 'oplossingen' die naar hetzelfde doel moeten leiden: de leerlingen een realistische kans bieden om hun opleiding succesvol te doorlopen en hen zo goed mogelijk voorbereiden op hun beroep. Het is nog te vroeg om het resultaat van de verschillende aanpakken te kunnen vergelijken. Het zou informatief zijn deze drie aanpakken de komende jaren op de voet te volgen om te zien wat de effecten zijn op de taalvaardigheid van de leerlingen en om er dan na verloop van tijd over te rapporteren. ■

* Werkzaam sinds eind jaren zeventig in en voor het onderwijs, in ROC's (en voorlopers) en in bedrijven. Sinds 2001 als zelfstandig opleidingsadviseur. Doet onderzoek en begeleidt onderwijsvernieuwingprojecten in de Educatie en in de mbo's. Studeerde Nederlands en sociologie.

TEGEN DE STROOM IN

Het intrekken van de subsidie per 1 september 2004 voor OALT (Onderwijs in Allochtone Levende Talen) onderwijs, heeft ook voor het voortgezet onderwijs consequenties. Toch zijn er scholen die tegen de stroom in durven te gaan. Zo ook de St. Gerardus Majella Mavo in Utrecht. Menno Eekman sprak met directeur Ton van Vught en met Tom Duindam, docent Turks op die school, over hun beweegredenen.

Aansluitend op het interview een bijdrage van Ömer Konak waarin hij de geschiedenis van het onderwijs in allochtone talen schetst, bezwaar aantekent tegen de genomen beslissing en tot slot met voorstellen komt om het goede van OALT te behouden.